

DŽEŽS LATVIJAS PUBLISKAJĀ TELPĀ: PUBLIKĀCIJU ANALĪZE LAIKRAKSTĀ “JAUNĀKĀS ZIŅAS” (1922–1940)

Indriķis Veitners

Mg. art., doktora grāda kandidāts. Jāzepa Vitola Latvijas Mūzikas akadēmija, docents.

Pētnieciskās intereses: Latvijas džeza vēsture.

E-pasts: veitners@gmail.com

Džežs ir būtiska Latvijas kultūras sastāvdaļa, kuras pētniecība, tai skaitā arī Latvijas džeza vēsture un tā attīstība, nepelnīti atstāta novārtā. Līdz šim nav tikusi veikta šā žanra attīstības periodizācija, nav apzināti nozīmīgākie mūziķi, orķestri, kolektīvi un to vēsture. Džeža vēsture Latvijā ir skopi dokumentēta, tāpēc preses publikācijas kļūst par svarīgu avotu, kura izpēte ļauj gūt zināmu priekšstatu par džeža attīstību. Viens no svarīgākajiem informācijas avotiem ir džeža sludinājumi presē, kuru analīze ļauj izdarīt secinājumus par džeža ienākšanu un turpmāko attīstību Latvijā līdz 1940. gadam, kā arī par sabiedrības attieksmi pret to. Raksts veltīts šai problēmai, sīkāk analizējot laikraksta “Jaunākās Ziņas” džeža sludinājumus un izdarot secinājumus par Latvijas džeža attīstību laika periodā līdz 1940. gadam.

Atslēgas vārdi: Latvijas džeza vēsture, džeža publikācijas, džeža sludinājumi, kontentanalīze, Latvijas džeža periodizācija.

IEVADS

Latvijas džeža vēsture līdz šim nav zinātniski pētīta. Savukārt ārvalstīs džeža vēsture jau sen ir nopietnu akadēmisku pētījumu objekts, it īpaši saistībā ar Eiropas kultūras identitātes meklējumiem, kā arī ar džeža – savdabīga, īpatnēja mākslas veida – identitātes un jaunrades ceļu meklējumiem. Ņemot vērā šo aspektu, Latvijas džeža vēsturei ir nozīmīga loma Eiropas džeža vēstures pētniecībā un tā attīstības kontekstā, kas raisa arī ārzemju pētnieku interesi, jo pagaidām ir neizzināta Eiropas džeža vēstures joma.

20. gs. 20. gadu sākumā relatīvi jaunais džeza¹ ātri kļuva populārs Eiropā un Latvijā – sākumā kā eksotisks orķestra sastāvs, vēlāk kā jauna deju mode, veiksmīgi konkurējot ar līdz tam šo funkciju veikušajiem salonmūzikas orķestriem un pūtēju (“ragu”) orķestriem. Turklāt “džezbendi” atskaņoja arī iecienīto operesu mūziku, kino-filmu “grāvējus” un tolaik ārkārtīgi populāros tango, kļūstot par dominējošo izklaides mūziku 30. gadu beigās.

Kopumā Latvijas džeza vēsturi iespējams iedalīt četros posmos. Pirmais sākas ar džeza ienākšanu Latvijā un turpinās līdz 1940. gada jūnijam – padomju okupācijai.

Nākamo posmu Latvijas džeza vēsturē – no 1940. līdz 1953. gadam, kura ietvarā ir padomju okupācija Latvijā 1940.–1941. gadā, tai sekojošā nacistiskā okupācija līdz 1944. gadam un otrreizējā padomju okupācija no 1944. gada, – raksturo haotiskums, sadrumstalotība un iepriekšējās attīstības vardarbīgs pārrāvums. Kaut arī sākotnēji saglabājās mūziķu darbības formālie nosacījumi un daļa līdzšinējo kolektīvu un mūziķu turpināja darboties, tomēr politiskās pārmaiņas izjauca iepriekšējo attīstību, kura pētīta šajā rakstā, jūtami ietekmēja spēlēto repertuāru un, it īpaši, mūziķu personības, viņu likteņus un radošo darbību. Sevišķi tas skāra ebrejus, kuru Latvijas džeza mūziķu vidū bija daudz un kuru darbība nacistu okupācijas gados nebija iespējama. Lielai daļai no viņiem vācu okupācijas laikā dzīve traģiski beidzās. Tādējādi tika iznīcināta nozīmīga Latvijas džeza vēstures daļa. Savukārt otrreizējā PSRS okupācija 1944. gadā radīja kardinālas pārmaiņas, principiāli izmainīja gan kultūrvidi, gan ieviesa attieksmi pret džeza kā nevēlamu mūzikas žanru, to attiecinot arī uz šā žanra pārstāvjiem – mūziķiem.² Pagaidām šis Latvijas džeza attīstības posms nav pētīts, līdz ar to trūkst tuvākas informācijas par mūziķiem un to darbību, kā arī galvenajiem notikumiem.

Trešais Latvijas džeza vēstures posms ir no 1954. līdz 1991. gadam. Pēc Staļina nāves atsākās džeza attīstība, ko raksturoja jaunas mūziķu paaudzes, profesionālo džeza orķestru, Rīgas džeza kluba un festivāla “Vasaras ritmi” darbība.

Ceturtais Latvijas džeza vēstures posms sākās 1991. gadā – līdz ar Latvijas neatkarības atjaunošanu. Tam raksturīga iepriekšējo gadu struktūru (Latvijas Radio bigbenda, festivāla “Vasaras ritmi”) darbības izbeigšana. To vietā tika veidotas jaunas struktūras, veidota džeza izglītības sistēma Latvijā, tika dibināti džeza klubi, rīkoti jauni džeza festivāli.

Latvijas džeza vēstures pētniecībā viens no nozīmīgākajiem avotiem ir džezam veltītās publikācijas un to analīze. Konkrētā pētījuma **mērķis** – džeza publikāciju Latvijas presē līdz 1940. gadam uzskaitē un analīzē. Rakstā detalizētāk tiek aplūkoti džeza sludinājumi laikrakstā “Jaunākās Ziņas”,³ iegūto statistisko datu kontentanalīzē atklājot Latvijas džeza attīstības īpatnības un veicot šā žanra attīstības periodizāciju. 1940. gads par robežšķirtni izvēlēts tādēļ, ka Latvijā līdz ar Padomju Savienības okupāciju radikāli mainījās ne tikai valsts iekārta, bet arī kultūras un mākslas dzīve – tika pārrauta iepriekšējā kultūras tradīcija, līdz ar to iezīmējot jaunu posmu visās nozarēs, tostarp arī kultūrā.

Par galveno avotu džeza publikāciju uzskaitē tika izvēlētas “Jaunākās Ziņas” kā lielākais dienas laikraksts ar potenciāli vislielāko džezam veltīto publikāciju skaitu, turklāt šajā laikrakstā atrodama pagaidām senākā publikācija Latvijā, kurā minēts vārds “džezs”, – kinoteātra “Marine” sludinājums.⁴

Lai sasniegtu šo mērķi, tika izvirzīti vairāki darba **uzdevumi**:

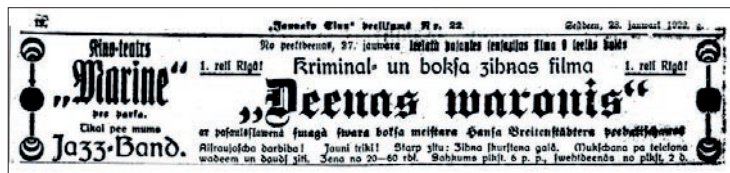
1. Pieejamo avotu par džezu Latvijā līdz 1940. gadam apzināšana un apstrāde. Galvenie darba avoti ir publikācijas presē, arhīvu un muzeju krājumu materiāli, mūzikas ieskaņojumi, intervijas un literatūra.

2. Preses publikāciju par džezu Latvijā līdz 1940. gadam izpēte un analīze. Publikāciju, it īpaši džeza sludinājumu, uzskaitē un analīzē ļāva izdarīt secinājumus par džeza ienākšanu un turpmāko attīstību Latvijā līdz 1940. gadam, kā arī par sabiedrības attieksmi pret to.

3. Latvijas džeza periodizācijas izveidošana laika posmā līdz 1940. gadam, kas tika veikta, balstoties uz pieejamo avotu analīzi un savstarpēju salīdzināšanu.

Pētījuma galvenais avots ir publikācijas presē. Autors veicis laikraksta “Jaunākās Ziņas” džeza publikāciju uzskaitē un analīzi no 1922. līdz 1940. gadam, izveidojot tabulu, kurā ietvertas 2065 publikācijas. Bez tam apzinātas un pētītas ir arī laikrakstos “Segodnia”,⁵ “Segodnia vecherom”,⁶ “Rigasche Rundschau”,⁷ “Rīts”,⁸ “Pēdējā Brīdī”,⁹ žurnālos “Mūzika”,¹⁰ “Jaunā Nedēļa”,¹¹ “Daugava”¹² un “Burtnieks”¹³ atrodamās džeza publikācijas. Izpētes gaitā šajos izdevumos apzinātas 245 ar džezu saistāmas publikācijas. Publikāciju atlases princips bija jebkāda veida konstatējama saistība ar džezu, piemēram, vārda “džezs” pieminēšana.

Pētījumā ir izmantota kontentanalīzes metode, veidota tipoloģizācija uzskaites tabulās, uz kuru pamata izveidotas tēmu detalizētāk skaidrojošas tabulas un diagramma.

1. att. Pirmais džeza sludinājums kino “Marine”.
“Jaunākās Ziņas”, 28.01.1922.

Raksts strukturēts divās daļās. Pirmajā daļā dots džeza publikāciju pārskats Latvijas periodikā, secīgi aplūkojot dažādos preses izdevumos publicētos rakstus un tos īsi raksturojot. Otrā daļa veltīta džeza sludinājumiem un to kontentanalīzei laikrakstā “Jaunākās Ziņas”.

DŽEŽS LATVIJAS PERIODIKĀ LĪDZ 1940. GADAM

Publikācijas saistībā ar džežu atrodamas gandrīz visos Latvijas periodiskajos izdevumos līdz 1940. gadam. Lielākoties tas pieminēts garāmejot (piemēram, rakstos par kino un kinoteātriem tiek minēts džeza orķestris). Izņēmums ir specializētais mūzikas žurnāls “Mūzika”, kā arī žurnāls “Daugava” – šajos izdevumos ir publicēti raksti, kuros mēģināts džežu analizēt.

Džezam veltītās publikācijas iespējams nosacīti iedalīt četrās grupās:

- 1) publikācijas ar vispārēju, virspusēju informāciju par džežu (apraksti, reklāmraksti, ilustrēti materiāli, fotogrāfijas);
- 2) publikācijas, kuros džežs pieminēts tikai epizodiski, bieži nosodoši (piemēram, rakstos par jaunatnes morāli);
- 3) tieši džezam veltītas publikācijas (to skaitā koncertu recenzijas);
- 4) sludinājumi.

DIENAS AVĪZES

Lielajos dienas laikrakstos tieši džezam veltītas publikācijas atrodamas reti. Biežāk sastopami raksti par kino un tā attīstību, kā arī par jaunatnes audzināšanas un morāles jautājumiem. Izdevumu vidū izceļas “Segodnia vecherom” ar plašām, izvērstām publikācijām par skaņu kino un tā problemātiku.¹⁴ Šajos rakstos džežs netiek pieminēts.

2. att. "The Savoy Band" un Viljams Šērs. Sergeja Cīvja-Civinska šaržs. "Segodnia večerom", 10.05.1928.

No lielajiem dienas laikrakstiem visvairāk džezam veltītu publikāciju ir atrodamas laikrakstā "Jaunākās Ziņas". Līdz 1940. gadam šajā laikrakstā vārds "džezs" parādās 17 publikācijās. Pieci raksti ir veltīti Preses ballēm,¹⁵ un džezs tajās parādās tikai pastarpināti – vienā vai divos teikumos kā reklāma ("spēlēs labākie divi džeza orķestri"¹⁶). Divas publikācijas veltītas ārzemju mūziķu koncertiem Latvijā. 1929. gada 15. jūlijā lasāms raksts par Jūras svētkiem Edinburgā, kurā pieminēta melnādainās dziedātājas Koreti Arle-Tietz uzstāšanās, kura "dziedās nēģeru dziesmas".¹⁷ Citā rakstā minēts orķestris "The Orpheans" G. Vlašeka vadībā.¹⁸ Savukārt 1935. gada 1. jūnijā avīzē ievietots raksts "Nēģeru dziedoņi Rīgā" par Klīvlendas nēģeru vokālā kvinteta koncertiem Latvijā, kas izpilda "nēģeru plantāciju dziesmas" – visticamāk, spiričuelus.¹⁹

Piecas publikācijas – recenzijas (to skaitā divas īsas recenzijas – autori J. Z. (acīmredzot Jānis Zālītis) un Ernests Brusubārda – un divi izvērstāki raksti) veltītas Jāņa Vītolīņa²⁰ simfodžeza orķestra "La-Si-Do" koncertiem 1932. gadā.²¹

No informācijas viedokļa nozīmīga publikācija ir 1928. gada 8. jūnija raksts "Latvijas Monmartrā",²² kurā vēstīts par izklaides iespējām Rīgas Jūrmalā. Ar vairākām fotogrāfijām ilustrētajā rakstā pieminēts "nēģeru džezbends", kas uzstājas Edinburgas jūras paviljonā. Šis fakts pieminēts arī vairākos citos preses izdevumos – avīzē "Aizkulises",²³ kā arī žurnālā "Jaunā Nedēļa" ilustrētā rakstā.²⁴

3. att. Simfoniskā orķestra "La-Si-Do" koncerts Latvijas konservatorijā 1932. gada 9. novembrī. Elmāra Zemoviča privātkolekcija

Savukārt "Jaunāko Ziņu" 1932. gada 8. jūnija numurā publicētajā rakstā "Rīgas kafejnīcu mūziķi" uzskaitīti pilsētas kafejnīcu orķestri ar uzstāšanās vietām, kā arī īsi raksturots to atskaņotais repertuārs. Nozīmīgs ir arī 1939. gada 16. decembrī publicētais rakstnieka Jāņa Plauža apraksts "Ņujorkas nēģeru dejas", kur viņš izklāsta sava Ņujorkas ceļojuma iespaidus – džeza kluba "Cotton Club"²⁵ apmeklējumu un pazīstamā džeza dziedātāja Keba Keloveja²⁶ uzstāšanos.

Tomēr visnozīmīgākā "Jaunāko Ziņu" džeza publikāciju daļa ir sludinājumi – dažādu izklaides pasākumu un restorānu reklāmas, kas tiks aplūkotas tālāk.

Vācu valodā iznākošajā dienas laikrakstā "Rigasche Rundschau" ir atrodama tikai viena džežam veltīta publikācija. Tā ir avīzes Berlīnes korespondenta Kurta fon Volfurta (*Kurt von Wolfurt*) recenzija par Berlīnē notikušo Pola Vaitmena simfoniskā orķestra koncertu.²⁷ Kurts fon Volfurts ir autors desmit mūzikai veltītiem rakstiem, kas publicēti "Rigasche Rundschau" no 1926. līdz 1930. gadam ar vienotu nosaukumu "Berliner Kunstbriefe an die Rigasche Rundschau" un informē par mūzikas dzīves norisēm Vācijā. "Rigasche Rundschau" nav atrodami ne džeza sludinājumi, ne informācija par Latvijas džeza mūziķiem un viņu darbību.

Samērā regulāri par dzezu ir rakstījusi krievu prese – avīzes “Segodnia” un “Segodnia vecherom”.

Pirmā plašākā džežam veltītā publikācija Latvijā ir tieši krievu preses izdevumā – Viktora Janova raksts “Dzhaz” avīzē “Segodnia vecherom” 1925. gada 8. janvārī. V. Janovs cenšas raksturot jauno mūzikas stilu, kā arī sīkāk apraksta dažādus džežbenda paveidus. Vērtīgākā viņa sniegtā informācija ir orķestra “The Savoy Band” sastāva un instrumentārija apraksts ar mūziķu vārdiem.

Minētās avīzes publikācijām kopumā ir raksturīgs informatīvs stils, un tās visbiežāk vēsta par konkrētā orķestra nozīmīgu uzstāšanos kādā no restorāniem, līdz ar to faktiski ir tekstā izvēsta reklāma. Pavisam tādas publikācijas ir sešas:

- 1) 1928. gada 5. oktobrī raksts par V. Šēru;²⁸
- 2) 1933. gada 28. martā raksts par J. Levensonu;²⁹
- 3) 1936. gada 18. augustā³⁰ un 1938. gada 19. jūlijā³¹ – raksti par H. Šmitu;
- 4) 1936. gada 18. augustā³² un 1937. gada 10. augustā³³ – raksti par M. Aljanski.

Avīzē publicētas arī orķestru fotogrāfijas, kas dod iespēju identificēt personālijas un instrumentāriju. Līdzīgi kā “Jaunākajās Ziņās”, arī “Segodnia vecherom” publicēti džeža sludinājumi, kuru analīze būtu turpmāko pētījumu uzdevums.

Dzežu fragmentāri ir pieminējuši arī citi preses izdevumi, piemēram, “Aizkulises”, “Pēdējā Brīdī”, “Rīts”.

Gandrīz visās starpkaru publikācijās džežs ir skarts samērā virspusēji, neanalizējot un neiedziļinoties tā saturā, kas ir saprotams, jo šīs publikācijas bija domātas plašai publikai. Taču tās sniedz vērtīgu izziņas materiālu.

SPECIĀLIE ŽURNĀLI

Specializētie kultūrai veltītie žurnāli džežam pievērsa daudz lielāku uzmanību. Šeit pirmām kārtām jāmin žurnāls “Mūzika”. Tajā 1926. gada marta numurā tika publicēts žurnāla redaktora Kārļa Paucīša³⁴ raksts “Kas ir džežbends?”, kas ir pirmais džežam veltītais analītiskais raksts latviešu valodā, kurā atspoguļojas tālaika profesionālā mūziķa uzskati par dzežu.

Žurnālā “Mūzika” džežs tika pieminēts samērā regulāri – gan kā informācija par notikumiem ārzemēs, gan arī Latvijas mūzikas aktualitāšu sakarā – pavisam 15 publikācijās. To lielākā daļa ir īsi informatīvi ziņojumi par dažādām norisēm saistībā ar dzežu –

hronikas sadaļā, kā arī epizodiski pieminējumi rakstos par citām tēmām. Sekošana jaunākajiem notikumiem ir bijusi samērā operatīva, piemēram, informācija par Džordža Gēršvina (*George Gershwin*, 1898–1937) klavierkoncerta pirmatskaņojumu Ņujorkā (Dž. Gēršvina klavierkoncertu F mažorā pirmatskaņoja Ņujorkā 1925. gada 3. decembrī)³⁵ ir publicēta jau pēc dažiem mēnešiem – 1926. gada aprīļa numurā. Savukārt 1926. gada maija numurā³⁶ publicēta ziņa par džeza mūziku baznīcā, aprakstot kāda mācītāja centienus ieviest dievkalpojumā džežu, raisa interesi kā viens no agrākajiem, domājams, gospel mūzikas pieminējumiem, turklāt periodā, kad tā tikai sāka veidoties ASV.

Otra nopietnākā publikācija par džežu ir Jēkaba Vītoļņa raksts “Kas ir džess?” 1932. gadā. Kaut arī K. Paucīša un J. Vītoļņa publikācijas šķir seši gadi, tomēr rakstā var konstatēt J. Vītoļņa ietekmēšanos no K. Paucīša. Faktoloģiski J. Vītoļņa publikācija tomēr ir precīzāka, piemēram, aprakstot džeza orķestra sastāvu, kā arī pirmo reizi pieminot improvizāciju – būtisku džeza sastāvdaļu.

Savdabīgs informācijas avots ir pazīstamā deju pedagoga Morica Grebzdzes³⁷ izdots žurnāls “Vadonis Deju Valstī” (vienīgais žurnāls deju mākslai un viesīgai sadzīvei), kurš gan piedzīvoja tikai divus numurus (1933. un 1934. gadā). Žurnāls veltīts galvenokārt deju mākslai – tajā atrodami jaunāko deju apraksti, deju skolotāju saraksti utt., taču abos numuros publicēti arī īsi, ļoti kritiski raksti par Rīgas deju zālēm, Latvijā iespēlētām deju mūzikas skaņuplatēm, kā arī vairāku džeza orķestru mūziķu personāliju uzskaitījums ar komentāriem. Domājams, ka rakstu autors ir pats M. Grebzde. Publikāciju stils ir ļoti subjektīvs, reizēm pat aizskarošs, tomēr satur vērtīgu informāciju, piemēram, vienīgo atrodamo “Bellaccord” orķestra sastāva uzskaitījumu.

Dažās publikācijās džežs tiek pretnostatīts t.s. akadēmiskajai mūzikai un mākslai. Piemēram, komponistes un mūzikas pedagoģes Paulas Līcītes polemiskais raksts 1928. gadā “Mūzika tagadnes sabiedrībā un skolā” žurnālā “Burtnieks”.³⁸ Rakstā ir apspriesti jaunatnes audzināšanas un muzikālās kultūras jautājumi, negatīvi minot džežu kā parādību, kas grauj kultūru un gaumi. P. Līcītes viedokli atspoguļojas vēlākos gados par izplatītu stereotipu kļuvušais uzskats par džeza mūziku kā izvirtīgu un kaitīgu, kas veicina izlaidību un morālo pagrimumu. Tomēr izteikti naidīga attieksme ir sastopama tikai dažās publikācijās. Kopumā akadēmisko mūzikas aprindu pārstāvju publikācijās konstatējama samērā noliedzoša, reizēm arī ironiska attieksme

pret džezu. Džezam veltīto publikāciju mazskaitlīgums drīzāk liecina par akadēmisko aprindu zināmu ignoranci, acīmredzot tās neuzskatīja šo mūziku par lielākas uzmanības vērtu.

Nozīmīgas ziņas par radio atskaņotajiem skaņdarbiem un mūziķiem atrodamas arī žurnālā “Hallo, Latvija”. Tās ir ļoti būtiskas firmas “Bellaccord Electro” veikto džeza ieskaņojumu datēšanā.

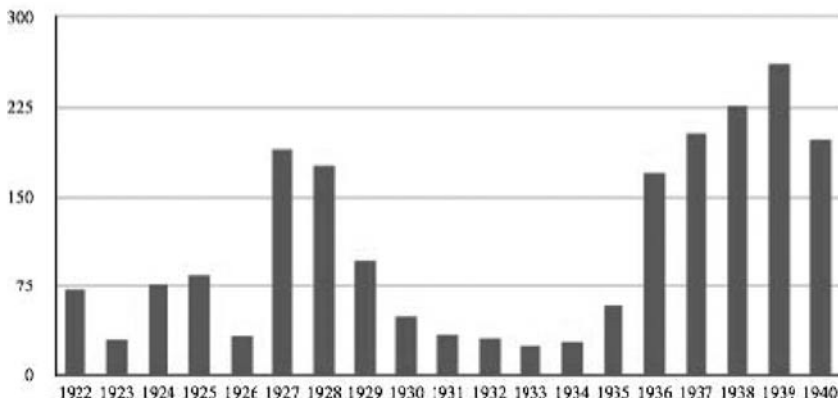
DŽEZA SLUDINĀJUMI LAIKKRAKSTĀ “JAUNĀKĀS ZIŅAS”

Avīzē “Jaunākās Ziņas” no 1922. līdz 1940. gadam autors saistībā ar džezu pavisam uzskaitījis 2064 publikācijas. To lielākā daļa ir sludinājumi, tomēr fiksēti arī septiņpadsmit “Jaunākajās Ziņās” publicētie raksti, kuros pieminēts džezs. Statistikā iekļauti arī 10 sludinājumi, kas nav izklaides iestāžu reklāma, bet kuriem ir saistība ar džezu. Autors šos rakstus iekļāvis tādēļ, ka lielākoties tajos džezam veltīti tikai daži vārdi, tātad informatīvi tie daudz neatšķiras no sludinājumiem, taču ir statistikas daļa.

Uzskaitītājās publikācijās³⁹ vārds “džezs” ir minēts 966 reizes, turklāt visdažādākajās transliterācijās (“jacc”, “jaz”, “jazz”, “džezbends”, “džezs”, “džess”, “jazzband”, “jacband”). Visbiežāk tās ir dažādu sarīkojumu – baļļu, pasākumu, karnevālu utt. reklāmas, kā arī bāru, restorānu un naktsklubu reklāmas. Vārds “džezs” tajās minēts dažādos kontekstos – gan kā orķestru nosaukuma sastāvdaļa, gan kā tematisks sarīkojuma nosaukums. Daļā sludinājumu lasāmi arī orķestru, to vadītāju un mūziķu vārdi, līdz ar to šie sludinājumi ir nozīmīgs informācijas avots par pirmajiem Latvijas džeza mūziķiem. Savukārt pārējās uzskaitītās publikācijas saistīt ar džezu ļauj tajās atrodami orķestru nosaukumi, mūziķu vārdi, fotoattēli un cita informācija. Autors datus par sludinājumiem ir fiksējis tabulās, kas ļauj analizēt arī dažādus ar džezu saistītus aspektus – pasākumu norises vietas, laiku, kad pasākums noticis, biežumu, sludinājumu skaita dinamiku pētāmajā laika periodā (1922–1940).

DŽEZA SLUDINĀJUMU DINAMIKA NO 1922. LĪDZ 1940. GADAM

Pētot džeza sludinājumu dinamiku, konstatējama tās saistība ar valsts ekonomisko un politisko stāvokli (sk. 1. tabulu). Samērā lielam publikāciju skaitam 1927.–1928. gadā (1927. g. – 190, 1928. g. – 177 sludinājumi) sekoja tā konsekventa samazināšanās

1. tabula. “Jaunāko Ziņu” numuru ar džeza publikācijām daudzums pa gadiem, % (1922–1940)

no 1929. līdz pat 1933. gadam, pēc kura rādītājs palielinājās, īpaši strauji – no 1936. gada līdz 1940. gada maijam. Jau 1940. gada jūnijā sludinājumu skaits sāk sarukt, un šī tendence izsekojama līdz pat laikraksta slēgšanai 1940. gada 9. augustā.⁴⁰

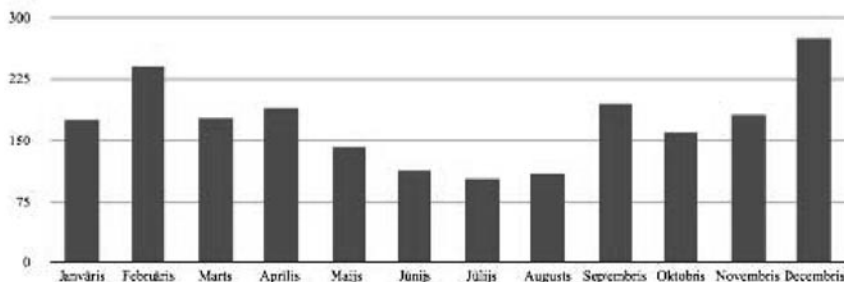
Lielo kritumu no 1929. līdz 1933. gadam varētu saistīt ar pasaules ekonomisko krīzi no 1929. līdz 1931. gadam, kas iespaidoja arī Latvijas ekonomiku. Turpmākais relatīvi nelielais publikāciju daudzums līdz 1935. gadam acīmredzot ir skaidrojams, pirmkārt, ar lēno ekonomikas atveseļošanos pēc krīzes, otrkārt, ar nacionālās ideoloģijas un politikas maiņu pēc 1934. gada Ulmaņa apvērsuma. Kaut gan džeza pēc 1934. gada likumdošanas aktos netika ierobežots, valdošajā “latviskumu” veicinošajā kultūrpolitikā internacionālais, amerikāniskais džeza neiekļāvās. Par šo attieksmi liecina gan konsekventais morālais nosodījums džeizam veltītajās publikācijās, gan dažādi birokrātiska rakstura šķēršļi, ar ko savā darbībā saskārās Latvijas džeza mūziķi, īpaši nelatvieši.⁴¹ Taču mazais sludinājumu skaits šajā periodā (1930. g. – 51, 1931. g. – 36, 1932. g. – 33, 1933. g. – 27, 1934. g. – 30 sludinājumi) rāda kaut nelielu, bet pastāvīgu pieprasījumu pēc šāda tipa mūzikas sabiedrībā, kas īpaši spēcīgi izpaudās turpmāk – līdz pat 1940. gada maijam. Turklāt svarīgi atcerēties, ka svinga ēra – džeza “zelta laikmets” ASV sākās tikai 1935. gadā.⁴² Līdz ar to var secināt, ka Latvija 30. gadu otrajā pusē iekļāvās kopējā pasaules džeza attīstības kontekstā.

Pagaidām neizskaidrots ir relatīvi mazais publikāciju skaits 1923. un 1926. gadā. Intereses noplākšana sabiedrībā par džeza kā pārejošu modi un ne pārāk kvalificētu mūziķu un orķestru sniegums būtu maz ticami iemesli sludinājumu skaita samazinājumam, jo 1923. gadā džeza Latvijā vēl joprojām bija jaunums. Publikāciju skaita pieaugums 1924. un 1925. gadā liecina, ka jaunā mūzika nebija pārejoša modes tendence. Nelielais sludinājumu skaits 1926. gadā, iespējams, saistāms ar Latvijas ekonomisko un politisko situāciju, kas varētu būt iemesls izklaides vietu un pasākumu aktivitātes kritumam.⁴³ Šajā gadā vairāki Latvijas mūziķi un mākslinieki izceļoja uz ārzemēm. Tomēr šī tendence ir bijusi īslaicīga, jo pēc gada publikāciju skaits ievērojami pieauga (1926. g. – 35, 1927. g. – 190 sludinājumi). Džeza sludinājumu skaitu varēja ietekmēt arī Likums par žūpības apkarošanu, kas stājās spēkā 1925. gada martā un ilga līdz 1928. gada janvārim. Likums aizliedza pārdot alkoholu izklaides iestādēs pēc pulksten 22 (pirms tam to varēja darīt visu diennakti), turklāt šajās iestādēs aizliedza spēlēt mūziku.⁴⁴ Tomēr 1927. gadā, kad konstatējams vislielākais sludinājumu skaits šajā posmā, likums joprojām bija spēkā, tātad iemesls jāmeklē citur. Ļoti iespējams, ka uzņēmēji vienkārši pielāgojās darbībai žūpības apkarošanas likuma apstākļos. Turklāt deju vakari, kuros dejoja jaunās, modernās dejas, tik un tā bija populāri, un avižu sludinājumi restorānu īpašniekiem varēja šķist nevajadzīgi un par dārgu. Lai arī kāds būtu iemesls sludinājumu skaita samazinājumam 1923. un 1926. gadā, tas nenorāda uz džeza un dejošanas kā sociālas parādības samazināšanos reālajā dzīvē un neliecina par būtiskiem džeza attīstības pavērsieniem.

DŽEZA PATĒRIŅŠ GADA GRIEZUMĀ

Cits svarīgs aspekts ir džeza sludinājumu – izklaides iestāžu un pasākumu reklāmu, kur minēts džeza, – biežums gada ietvarā, respektīvi, cik daudz džeza sludinājumu bijis katrā mēnesī (sk. 2. tabulu).

Aptvertais laika periods (19 gadi) ļauj izdarīt secinājumus par džeza patēriņa dinamiku konkrētos gada mēnešos. Kopumā tas ar nelielām atšķirībām ir līdzīgs arī šodienas profesionālo džeza mūziķu darbības ritmam. Vislielākais sludinājumu skaits bija decembrī – Ziemassvētku sarīkojumi, Jaungada balles un citi pasākumi. Janvāri vēl turpinājās “pēc – Jaunā gada” baļļu sezona ar salīdzinoši mazāku pasākumu skaitu. Otrs intensīvākais mēnesis ar lielāko slu-

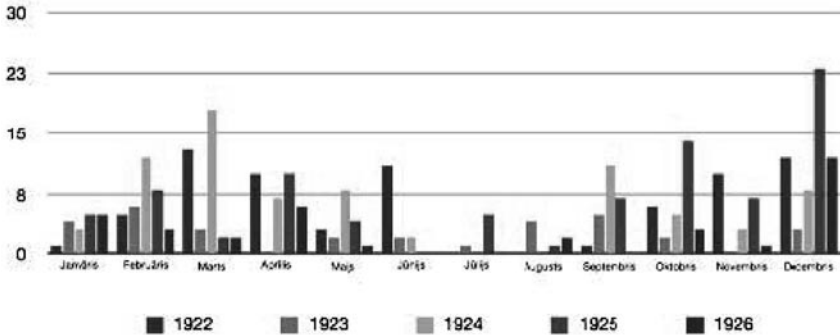

2. tabula. Džeza sludinājumu daudzums pa mēnešiem, % (1922–1940)

dinājumu skaitu bija februāris. Tas saistīts ar 20.–30. gados ļoti populārajiem karnevāliem – tā sauktajiem fašingiem,⁴⁵ kas tradicionāli norisinājās februārī un martā. Decembris un marts arī bija vienīgie mēneši, kuros džeza sludinājumi avīzē “Jaunākās Ziņas” bija publicēti visā pētītajā laika periodā. Neliels pieaugums bija vērojams arī aprīlī, kad tika svinētas Lieldienas un rīkotas Pavasara balles. Maijs ievadīja vasaras sezonu, īpaši populāras bija “Ziedoņa balles” un dažādi dārza svētki. Vasarā sarīkojumu skaits palēnām samazinājās – visbiežāk tika reklamētas zaļumballes. Savukārt septembrī pēc vasaras pārtraukuma atsākās baļļu sezona. Oktobrī un novembrī sludinājumu biežums bija salīdzinoši mazāks, taču pakāpeniski pieauga, lai kulminētu decembrī.

DŽEZA SLUDINĀJUMU DINAMIKAS ATŠĶIRĪBAS DAŽĀDOS PERIODOS

Dažādos gados statistika atšķirās, liecinot par džeza patēriņa saistību ar ekonomiskās un politiskās situācijas izmaiņām. Tā laika posmā no 1922. līdz 1926. gadam, kad džeza Latvijā atradās savas atīstības sākumā, sludinājumu skaita dinamika atšķirās (sk. 3. tabulu)⁴⁶ dažādos mēnešos un gados. 1922. gadā visvairāk sludinājumu bija martā, decembrī un jūnijā, savukārt 1926. gadā aina bija pavisam citāda – martā tikai daži sludinājumi, jūnijā – neviena, bet decembrī vislielākais sludinājumu skaits gadā. Šķiet, samērā veiksmīgs bijis 1924. un 1925. gads, kaut gan piemēram, jūlijā un augustā, nebija sludinājumu, turklāt salīdzinoši neliels bija arī sludinājumu skaits

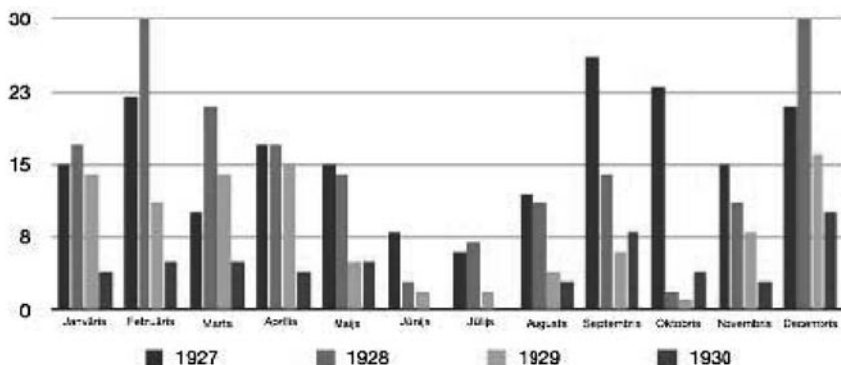

3. tabula. Džeza sludinājumu skaits no 1922. līdz 1926. gadam

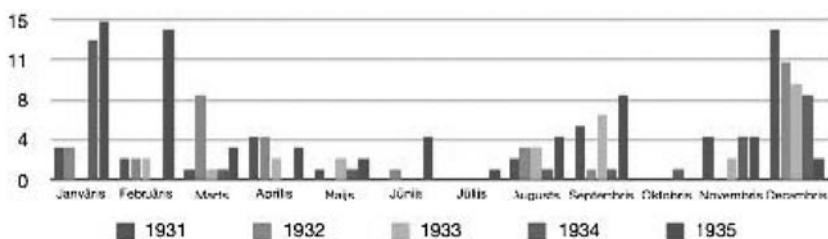
vidēji mēnesī. Sludinājumos reti bija minēti mūziķu vārdi, visbiežāk tika reklamēts “džezbends” – acīmredzot kā specifisks orķestra sastāvs. Šajā laikā izplatīto priekšstatu par džezu kā specifiska sastāva orķestra atskaņotu deju mūziku apliecina arī pirmā plašākā publikācija par džezu Latvijā – V. Janova raksts “Džaz”.⁴⁷

Nākamajos gados situācija mainījās (sk. 4. tabulu). Pirmkārt, sludinājumu skaits būtiski pieauga, turklāt no 1927. līdz 1929. gadam vienos un tajos pašos gada mēnešos tas bija līdzīgs. Sludinājumiem bagātākie bija 1927. un 1928. gads (gandrīz 200 gadā). Visvairāk sludinājumu bija februārī, septembrī un decembrī, turklāt to skaits bija ievērojami lielāks nekā iepriekšējos gados tajos pašos mēnešos. Tieši šajā laikā sludinājumos tika minēti daudzi orķestri un kapelas ar eksotiskiem, amerikāniskiem nosaukumiem – “Bubi Band”, “The Banjo Dancing Band” u.tml., acīmredzami iezīmējot jaunu Latvijas džeza attīstības posmu. Šie gadi ir bijuši Latvijas “trakulīgie divdesmitie”,⁴⁸ kad dominēja izpriecās un dejas. Tomēr, sākot ar 1929. gadu, bija kritums, kas turpinājās arī pasaules ekonomiskās krīzes – tā dēvētās Lielās depresijas – iespaidā, jo ekonomiskās problēmas ļoti tieši skāra izklaides biznesu.

Šī tendence turpinājās līdz 1933. gadam (sk. 5. tabulu). Sludinājumu skaits bija mazs, liecinot par ekonomiskās situācijas iespaidu uz izklaides piedāvājumu. No sludinājumiem pazuda eksotiskie orķestru nosaukumi, to vietā sāka minēt mūziķu vārdus. Vismazākais publikēto sludinājumu skaits konstatējams 1933. gadā, turklāt dažus mēnešus nebija neviena sludinājuma (janvārī, jūnijā, jūlijā un oktobrī). Rādītājs mazliet pieauga 1934. gadā un turpināja pieaugt 1935. gadā,

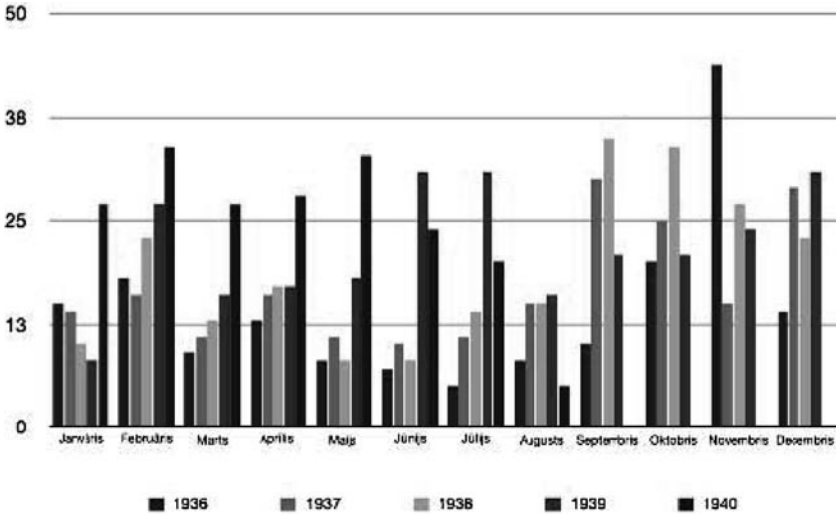
4. tabula. Džeza sludinājumu skaits no 1927. līdz 1930. gadam

5. tabula. Džeza sludinājumu skaits no 1931. līdz 1935. gadam

kad ekonomiskā situācija jau sāka uzlaboties. Neapšaubāmi džeza Latvijā iespaidoja arī politiskie notikumi. 1934. gada 15. maijā notika K. Ulmaņa apvērsums, nodibinot autoritāru režīmu. Savukārt pirms gada – 1933. gadā Vācijā pie varas nāca nacionālsociālisti, kuru piekoptā antisemitisma politika piespieda vairākus ebreju tautības džeza mūziķus (piemēram, Mišu Aljanski) no Vācijas atgriezties Latvijā. Ekonomiskās situācijas uzlabošanās un profesionālu džeza mūziķu pieejamība radīja priekšnoteikumus tālākai džeza attīstībai Latvijā.

Pēdējos piecos gados līdz Latvijas okupācijai 1940. gadā sludinājumu skaits avīzē “Jaunākās Ziņas” bija vislielākais pētītajā laika periodā – gandrīz tikpat, cik visos iepriekšējos gados kopā (sk. 6. tabulu). Sludinājumu skaits konsekventi pieauga līdz pat 1940. gada maijam, sākot sarukt pēc Latvijas okupācijas jūnijā. Tā kā uzskaitīti arī atkārtotie sludinājumi, (bieži sarīkojumi tika reklamēti 2–3 reizes),

6. tabula. Džeza sludinājumu skaits no 1936. līdz 1940. gadam

to prāvais skaits nenozīmē arī atbilstoši lielu sarīkojumu daudzumu. Tomēr sarīkojumu un baļļu daudzums šajos gados izteikti pieauga. Šis periods bija svinga ēras “ziedu laiki”. Džeza tobrīd bija pasaulē dominējošā populārā mūzika, un Latvija bija šīs kultūras daļa, kas arī atspoguļojas sludinājumu skaitā. Kvalitatīvi mainījās sludinājumu saturs. To vizuālais un informatīvais saturs dažādos periodos atšķīrās – līdz 1930. gadam dominēja vispārīgi apzīmējumi, kā “jazz band”, “jacc band” utt., bet, sākot ar 1930. gadu un vēlāk, sludinājumos bija doti ansambļu – orķestru nosaukumi, mūziķu vārdi un viņu attēli.

Kopumā tabulās atspoguļotie dati liecina, ka džeza sludinājumu skaita dinamikā ir izdalāmi četri posmi: no 1922. līdz 1926. gadam, kad sludinājumu skaits bija salīdzinoši neliels; no 1927. līdz 1929. gadam, kad sludinājumu skaits būtiski pieauga; no 1930. līdz 1935. gadam, kad tas būtiski samazinājās; un no 1936. līdz 1940. gadam, kad tas atkal pastāvīgi pieauga.

DŽEZA SLUDINĀJUMU IZVIETOJUMS AVĪZĒ

Sludinājumu izvietojums un vieta avīzē ir viens no indikatoriem, kas rāda konkrētās parādības nozīmīgumu un aktualitāti. Džeza sludinājumu izvietojums avīzē mainījās: līdz 1935. gadam tie atrodami

visās lappusēs, bet no 1936. gada – galvenokārt pēdējās lappusēs, turklāt biežāk piektdienas un sestdienas numuros. “Jaunākās Ziņas” iznāca 6 dienas nedēļā no pirmdienas līdz sestdienai. Parasti numurā bija 16 lappuses, sestdienas numuram 32 lappuses. Izņēmums bija dažādi speciālizlaidumi svētkiem, kad avīzes biežums dažos gadījumos sasniedza pat 60 lappušu. Visvairāk sludinājumu publicēts 15. lappusē (ikdienas avīzes numura priekšpēdējā lappusē), 32. lappusē (pēdējā lappusē sestdienas numurā) un pirmajā lappusē. Šie dati liecina par džeza pietiekami nozīmīgo lomu, jo lielākais sludinājumu skaits ir ticis izvietots laikraksta galvenajās (pirmajā un priekšpēdējā)⁴⁹ lappusēs. Turklāt lielākais daudzums bija tieši ikdienas numuru pēdējās lappusēs.

DŽEZA PATĒRIŅA STRUKTŪRA

Sludinājumu izpēte liecina arī par “veidu”, kā džezs ir ticis patērēts, respektīvi, kur tas tika atskaņots (kafejnīca, kino, sarīkojums – balle utt.). Vietu nosaukumi laika gaitā mainījās, liecinot par šo iestādījumu vēlmi sevi dažādi pozicionēt. Lielai daļai šo izklaides vietu adreses faktiski nemainījās, mainījās tikai nosaukumi (un acīmredzot arī īpašnieki). Rīgas un Latvijas izklaides vietu attīstība neapšaubāmi varētu būt interesants pētījumu objekts, taču tas nav šā raksta mērķis.

Lai labāk varētu saprast un konstatēt izklaides vietu struktūru saistībā ar džezu, autors apvienojis vairākus minēto vietu apzīmējumus, jo sludinājumos tie ir visai daudzveidīgi, taču pēc būtības (funkcijas) vienādi, piemēram: kafejnīca, kafe, restorāns, kafijas restorāns, kafijas konditoreja, kafe – restorāns u. tml. Rezultātā izveidotas šādas atlases pozīcijas:

- 1) cirks;
- 2) kabarē – varietē (kabarē, varietē un dejas grīdas, kas bieži vienlaikus apzīmētas arī kā restorāni un kafejnīcas, kurās spēlē deju orķestris);
- 3) kafejnīcas un restorāni;
- 4) kazino (minēts arī kazino – kabarē, taču tas ir viens un tas pats iestādījums tajā pašā adresē);⁵⁰
- 5) kino (minēts arī kino – varietē);
- 6) parki un koncertdārzi;
- 7) viesnīcas (minēta arī viesnīca – restorāns);
- 8) zāles (visplašākais dažādu iestāžu un organizāciju telpu spektrs, parasti izīrētiem pasākumiem).

Diemžēl arī šis dalījums nav perfekts, jo laika gaitā uzņēmumu funkcijas mainījās, piemēram, “Kazino” Brīvības ielā 80 pirmoreiz minēts 1925. gadā kā kino, bet 1927. gadā tiek saukts par kabarē, vēlāk par varietē. Otra problēma ir samērā grūti nosakāmā atšķirība starp kafejnīcām un restorāniem, no vienas puses, un kabarē, varietē u.tml., no otras puses, jo bieži iestādījumu nosaukumos ir minēti visi šie vārdi. Gadījumos, kad nav iespējams noteikt, pie kuras no kategorijām konkrētais iestādījums pieskaitāms, autors par atlasē principu centies lietot sludinājumā minēto apzīmējumu (ja tāds ir konstatējams). Lielākajā daļā tālaika augstākās klases izklaides iestādījumu bija vakara programma ar priekšnesumiem, dejām un mūziku, tātad tie pēc būtības neatšķīrās no kabarē un varietē, kaut arī saucās par kafejnīcām un restorāniem. Taču, analizējot sludinājumus no džeza “pielietošanas” jeb patērēšanas aspekta, tam nav būtiskas nozīmes, jo, kā redzams diagrammā, ar nospiedošu statistisku pārsvaru (divas trešdaļas no visiem sludinājumiem) šī mūzika tikusi “patērēta” galvenokārt ballēs, sarīkojumos utt., restorānos, kafejnīcās, kabarē, dejas grīdās un citus tamlīdzīgus izklaides iestādījumus atstājot otrajā vietā (aptuveni ceturtdaļa). Arī šie dati ir relatīvi, jo varam operēt tikai ar apzināti reklamētu pasākumu uzskaiti, taču jāatceras, ka tajā laikā avīzēm kā sabiedriskam medijam bija nesalīdzināmi lielāka nozīme, nekā mūsdienās.

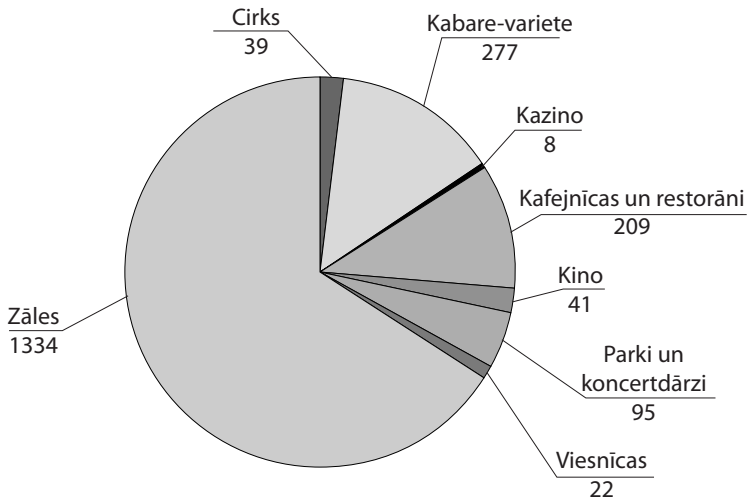

Diagramma. Džeza atskaņošanas vietu struktūra

5. att. Y.M.C.A. kapela. Ap 1932. gadu.
Elmāra Zemoviča privātkolekcija

6. att. Valentīna Jansona orķestris. Ap 1937. gadu.
Elmāra Zemoviča privātkolekcija

DŽEZS KINOTEĀTROS

Nozīmīga loma džeza attīstībā bija arī kinoteātriem. Kopumā sludinājumos tie minēti tikai 5 gadus – 1922. gadā, no 1925. līdz 1927. un 1936. gadā, turklāt lielākais to skaits ir 1925. gadā – 23 (no tiem kino “Kazino” 20 sludinājumi). Kaut arī kinoteātri bija pirmie, kas sāka popularizēt Latvijā džeza, sludinājumu skaits rāda samērā zemu aktivitāti. Tajā laikā mūziķi kinoteātros bija to neatņemama sastāvdaļa, turklāt kinoteātru orķestri bija darbavieta daudziem mūziķiem. Tas labi redzams mūziķu arodbiedrības valdes sēžu grāmatas protokolos, kur ļoti bieži lasāms par dažādiem strīdiem ar kinoteātru īpašniekiem saistībā ar darba algām, nosacījumiem utt.⁵¹ Domājams, ka kino, vismaz laikā, līdz parādījās skaņu filmas, tika spēlēts džeza. Latvijā pirmo skaņu filmu demonstrēja 1929. gadā.⁵² Iespējamais iemesls nelielajam sludinājumu skaitam varētu būt apstākļi, ka mūzika kinoteātros bija jau pirms džeza parādīšanās. Kinoteātru bija daudz, tāpēc reklāmas uzdevums bija piesaistīt ar kaut ko jaunu, nebijušu un eksotisku. Vēlāk, kad džeza sāka skanēt arī citur, tas pakāpeniski zaudēja savu pirmreizīgumu un līdz ar to savu pievilinātāja lomu. Daļa kinoteātru centās piesaistīt skatītājus, kļūstot par varietē ar deju priekšnesumiem pēc filmas noskatīšanās. Tieši tāds piemērs ir jau pieminētais kino “Kazino”. Skaņu kino rašanās 1927. gadā (Rīgā tas nonāca 1929. gadā) radīja apvērsumu kino mākslā un raisīja ļoti lielu interesi un diskusijas sabiedrībā. Pēc 1927. gada džeza vārds kinoteātru sludinājumos vairs nav atrodams, kaut gan orķestri kinoteātros saglabājās arī pēc Otrā pasaules kara beigām – līdz pat 50. gadu sākumam. Izņēmums ir tikai divi sludinājumi 1936. gada novembrī – kino “Aina” par aktrises Šarlotas Zuzas uzstāšanos: “Slavenā kinodīva dzied dziesmas no skaņu filmām” (džeza netiek pieminēts).

Sludinājumos atrodami septiņu kinoteātru nosaukumi, kuru reklāmās minēts džeza, – tie ir “Marine” (“Tērbatas ielā pie [Vērmanes] parka”, vēlāk minēts kā kino – varietē), “Kazino” (Brīvības ielā 80, vēlāk arī pārtop par varietē), “Dārza kino” (Brīvības ielā 5), kino “Parks” (Lielajā Vērmanes dārzā), kino “Radio” (K. Barona ielā 16/18), kino “Palladium” (Marijas ielā 19) un kino “Aina” (Vaļņu ielā 19). Visos sludinājumos (izņemot vienu kino “Marine” sludinājumu 1927. gadā, kā arī “Ainas” sludinājumus par Šarlotu Zuzu) orķestris ir apzīmēts vienkārši par “jazz band”, nenosaucot sastāvu un personālijas.

DŽEZA ATSKAŅOŠANAS VIETAS – ZĀLES UN RESTORĀNI

Apkopojot sludinājumu uzskaites tabulā minētos vietu nosaukumus, ir atrodamas gandrīz visas pazīstamākās 20. gs. 20. un 30. gadu Rīgas izklaides iestādes.⁵³ 7. tabulā redzamas 20 visbiežāk sludinājumos minētās vietas. Sludinājumu skaita ziņā dominēja zāles, tātad tās

Nr.	nosaukums	veids	adrese	gadi	sludinājumu daudzums
1	Lielā Ģilde	Zāle	Amatu 3	1922 - 1939	222
2	Uļeja	Zāle	L.Ķēniņu 1	1925 - 1940	158
3	Latviešu biedrība	Zāle	Merķeļa 13	1925 - 1940	129
4	Mazā Ģilde	Zāle	Amatu 5	1923 - 1940	128
5	O.U.K.	Kabare-variete	Dzirnavu 45/47	1933 - 1940	89
6	Grāmatrūpn. biedr.	Zāle	Lācplēša 43/45	1931 - 1940	88
7	Amatnieku biedrība	Zāle	L.Ķēniņu 30, Valņu 30	1922 - 1940	74
8	Alhambra	Kabare-variete	Brīvības 25	1927 - 1940	68
9	Rīgas priekšpils. Ugunsdzēsēju b-ba	Zāle	Ērgļu 5, J.Asara 13	1925 - 1940	60
10	M.Kauliņa dejas skola	Zāle	Mārstaļu 2/4	1927 - 1940	55
11	Vidz.Ārriņas Ugunsdz. Biedr.	Zāle	Biķernieku 8	1937 - 1940	50
12	Arkādija	Parks	Torņakalnā	1924 - 1940	47
13	Klosterpagrabs	Restorāns	M.Kalēju 15, Merķeļa 8	1928 - 1937	46
14	Torņakalna palīdz. Biedrība	Zāle	M.Altonavas 6	1929 - 1940	45
15	Salomonska cirks	Cirks	Merķeļa 4	1930 - 1937	39
16	Dancing Palace	Kabare-variete	Elizabetes 55	1922 - 1935	35
17	Igauņu Izgl. un Palīdz. Biedrība	Zāle	L.Nometņu 62	1924 - 1940	32
18	Ziemeļblāzma	Zāle	Vecmilgrāvī	1936 - 1940	32
19	Zaķusalas BUB	Zāle	Zaķusalā, Salas 5	1938 - 1940	28
20	Kazino	kino	Brīvības 80	1925 - 1927	23

7. tabula. Sludinājumos visbiežāk minētās vietas, kurās atskaņots džezs

bija dažādu – pārsvarā deju – sarīkojumu reklāmas. Varietē restorāns “O.U.K.” bija tikai piektajā vietā un “Alhambra” – astotajā. Savukārt ar vislielāko sludinājumu skaitu ir minētas lielas sarīkojumu zāles. Lideris ir Lielā ģilde, kam seko krievu klubs “Uļejs” (tagad – Krievu drāmas teātris), Rīgas Latviešu biedrība un Mazā ģilde. Šīs bija populārākās pasākumu vietas, kurās tika atskaņots džezs.

8. tabulā ir ietvertas 10 populārākās deju zāles, kuru nosaukumi parādās džeza sludinājumos. Pavisam minētas 72 dažādas zāles un telpas, to skaitā arī skolas, dažādas biedrības utt. Lai gan populārākās pasākumu vietas atradās pilsētas centrā, tomēr regulāri pasākumi notika arī Pārdaugavā un citur. Lielākā daļa zaļu saistībā ar dzezu sludinājumos minētas jau 20. gadu vidū, un gandrīz visas darbojās līdz pat 1940. gadam. Zīmīga ir M. Kauliņa deju skolas atrašanās sarakstā, kas ir vēl viens apliecinājums džeza lielajai saistībai ar deju modi.

Savukārt no parkiem ir pieminēti Arkādija (Torņakalna) parks, Āgenskalna priedes, Jaunā muiža Ķīšezera malā, Anniņmuižas parks, 1905. gada parks, Dzegužkalns, Bellesmuiža Katlakalnā, Lielais Vērmaņparks, Lunaparks, Saulesdārzs un Ulbrokas muižas parks. Sludinājumos nosaukti arī “koncertdārzi” – “Union Palast” (Valdemāra ielā 21) un “Viktorija” (Brīvības ielā 3/5) trīs sludinājumos 1926. un 1927. gadā. Acīmredzot tās ir bijušas atklāta tipa koncertestrādes blakus restorāniem, kur uzstājušies orķestri.

Visbiežāk minētie restorāni, varietē, kafejnīcas un citas iestādes, kur regulāri tika atskaņots džezs, ir apkopoti 9. tabulā. Visvairāk reklamēties kabārē – varietē “O.U.K.”, kurš sludinājumos parādās kopš 1933. gada. Otrajā vietā ir leģendārā “Alhambra”, trešajā – restorāns “Klosterpagrabs”. Jāatzīmē, ka “Klosterpagrabs” 1936. gadā mainīja atrašanās vietu (sakarā ar Armijas ekonomiskā veikala, tagadējā lielveikala “Centrs” celtniecību). Šajā restorānā vairākus gadus uzstājās K. Reihelta kapela, kas arī konsekventi tika reklamēta. Ceturtā pēc sludinājumu skaita – deju grīda “Dancing Palace” – sekmīgi darbojusies no 1922. līdz 1935. gadam, un mūziķi te spēlējuši daudzos sastāvos. Piektais ir restorāns “Piccadilli”, kas darbojās līdz 1924. gadam, savukārt plaši pazīstamā “F.T.D.” (“Fokstrotdīle”) ierindojas sestajā vietā. Tai seko kafejnīca “Palais de Danse” (darbojusies līdz 1922. gada decembrim, pēc tam tajā pašā adresē atradās “Dancing Palace”), un sarakstu noslēdz restorāns “Lido” (Jūrmalā, Majoros, kur uzstājās arī viens no pazīstamākajiem tālaika Latvijas dzeza pianistiem Džeks Mihaļickis ar savu orķestri), leģendārā kafejnīca “Otto Schwarz” un restorāns “Tempo”.

nr.	nosaukums	adrese	gadi	sludinājumu daudzums
1	Lielā Ģilde	Amatu 3	1922 - 1939	222
2	Uleja	L.Ķēniņu 1	1925 - 1940	158
3	Latviešu biedrība	Merķeļa 13	1925 - 1940	129
4	Mazā Ģilde	Amatu 5	1923 - 1940	128
5	Grāmatrūpn.biedr.	Lācplēša 43/45	1931 - 1940	88
6	Amatnieku biedrība	L.Ķēniņu 30, Vaļņu 30	1922 - 1940	74
7	Rīgas priekšpils. Ugunsdzēsēju b-ba	Ērgļu 5, J.Asara 13	1925 - 1940	60
8	M.Kauliņa dejas skola	Mārstaļu 2/4	1927 - 1940	55
9	Vidz.Ārriņas Ugunsdz. Biedr.	Biķernieku 8	1937 - 1940	50
10	Torņakalna palīdz. Biedrība	M.Altonavas 6	1929 - 1940	45

8. tabula. Sludinājumos visbiežāk minētās zāles un telpas, kurās atskaņots džezs

Nr.	nosaukums	veids	adrese	gadi	sludinājumu daudzums
1	O.U.K.	Kabare-variete	Dzirnavu 45/47	1933 - 1940	89
2	Alhambra	Kabare-variete	Brīvības 25	1927 - 1940	68
3	Klosterpagrabs	Restorāns	M.Kalēju 15, Merķeļa 8	1928 - 1937	46
4	Dancing Palace	Kabare-variete	Elizabetes 55	1922 - 1935	35
5	Piccadilli	Kabare-variete	Romanova 25	1922 - 1924	23
6	F.T.D.	Kabare-variete	Valdemāra 27/29	1930 - 1939	20
7	Palais de Danse	Restorāns	Elizabetes 55	1922	19
8	LIDO	Restorāns	Majoros	1931 - 1940	16
9	Otto Schwarz	Restorāns	Basteja bulvāri 2	1928 - 1939	14
10	Tempo	Restorāns	Kr.Barona 20/22	1937 - 1939	14

9. tabula. Sludinājumos visbiežāk minētās izklaides iestādes (restorāni u. c.), kuros atskaņots džezs

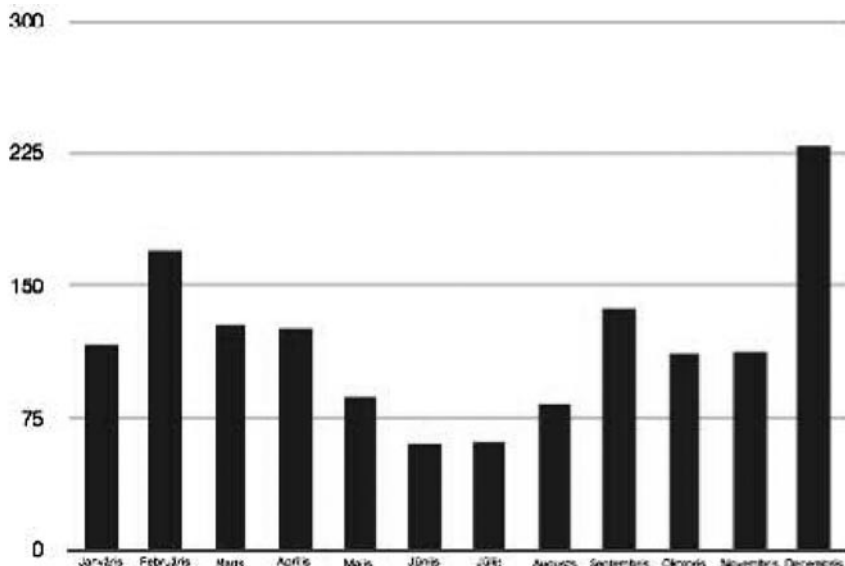

7. att. Džeza Mihaļicka orķestris restorānā “LIDO” Jūrmalā, Majoros. 1939. gads.
Elmāra Zemoviča privātkolekcija

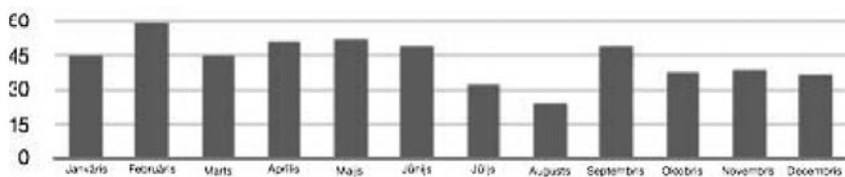
Iestādījumu nosaukumi bieži mainījušies, un samērā maz ir tādu vietu, kuras būtu ilglaicīgas un veiksmīgas.

Izklaides iestāžu sludinājumu skaits statistiski ir daudz mazāks par pasākumu reklāmām, tomēr kļūdaini būtu pieņemt, ka to loma Latvijas džeza attīstībā tādēļ būtu mazāk svarīga. Pirmkārt, sludinājumi ir tikai viens no džeza patēriņu un pielietojumu atspoguļojošiem avotiem, turklāt nepilnīgs. Otrkārt, mūziķiem daudz svarīgāks bija pastāvīgs darbs, ko nodrošināja visi šie restorāni, kafejnīcas, deju grīdas utt., un ne tikai regulāru ienākumu dēļ. Tieši konkrētā orķestra un mūziķu iegūtā popularitāte, darbojoties kādā no iestādēm, nereti sasniedza rezultātu uzaicinājumos uz korporatīvajiem pasākumiem, par ko liecina sludinājumos bieži sastopamie apzīmējumi “slavenais, pazīstamais, populārais utt. orķestris”.

Savukārt lielākā daļa sludinājumu – dažādu sarīkojumu un baļļu reklāmas liecina par to sezonālo raksturu. 10. tabulā redzama šo pasākumu sludinājumu dinamika gada laikā (tabulā ietverti dažādu organizētāju rīkoti sarīkojumi zālēs un parkos). Kopumā aplūkojamajā laika posmā tendence ir samērā vienāda – visvairāk sludinājumu, tātad arī pasākumu, ir decembrī un februārī, vismazāk vasarā – jūnijā un jūlijā. Vasaras mēnešos džezs ticis atskaņots arī ārpus Rīgas – Jūrmalas restorānos, kā arī tuvējos piepilsētas parkos

10. tabula. Sarīkojumu un baļļu reklāmas vidēji gada griezumā, % (1922–1940)

11. tabula. Restorānu, kafējnicu un varietē sludinājumi vidēji gada griezumā, % (1922–1940)

un muižās, kā Katlakalnā Belles muižas parkā, pie Ķīšezera Jaunās muižas parkā, Ulbrokas muižas parkā un citur.

Salīdzinājumā ar baļļu un sarīkojumu reklāmu struktūru restorānu un kafējnicu sludinājumu skaitam nav tik izteiktas sezonālas iezīmes (11. tabula). Izmaiņas pa mēnešiem ir nelielas un nepārsniedz dažus sludinājumus. Laikā, kad dejošana bija iecienītākā izklaide, restorāniem, līdzīgi arī kinoteātriem, džeza pieminēšana bija publiku papildus pievilinošs apstākļi,⁵⁴ turklāt populārākajām iestādēm reklāma pat nebija nepieciešama. Sīkāk analizējot restorānu reklāmas, redzams, ka dažas iestādes reklamējušās ilgāku laika

posmu ar vienu un to pašu tekstu, piemēram, restorāns “Klosterpagrabs”, kura sludinājumos konsekventi atrodama “K. Reichelta kapela” (32 sludinājumi no 1935. gada septembra līdz 1937. gada februārim), vai restorāns “O.U.K.”, kura melnā, apaļā reklāma ar gandrīz nemainīgu tekstu “bārā spēlē Griša Temko” publicēta 78 reizes (no 1924. gada decembra līdz pat 1940. gada 3. augustam – tas ir arī pēdējais džeza sludinājums “Jaunākajās Ziņās”). Tendence reklamēties ar konkrētu mūziķi jeb orķestri, tādējādi mēģinot publikas apziņā sasaistīt to ar restorāna nosaukumu, liecina par mūziķu zināmu prestižu, publikas piesaistīšanas spējām un faktiski ir agrīni mēģinājumi veidot restorāna “tēlu” jeb zīmolu. Tomēr šāda konsekventa darbība ir konstatējama tikai dažām iestādēm.

Pateicoties regulārai džeza mūziķu pieminēšanai sludinājumos, 9. tabulā ir nokļuvuši arī tikai gadu vai divus pastāvējuši restorāni (“Palais de Danse”, un “Piccadilli”), kuru īslaicīgā darbība nez vai atstāja lielu iespaidu uz džeza attīstību Latvijā. Turpretī pārējo iestāžu sludinājumu, kuros minēti džeza mūziķi, skaita attiecība pret gadu skaitu ir salīdzinoši neliela.

Restorānu reklāmas ir svarīgs avots džeza orķestru un mūziķu darbības rekonstruēšanai. No kopējā publikāciju skaita 1512 publikācijās ir minēti orķestru nosaukumi un/jeb mūziķu vārdi (73,2%). Savukārt 552 publikācijās (26,7%) minēts tikai orķestris (“jazz band”, “jazz kapela” u. tml.) bez tuvākiem paskaidrojumiem.

SECINĀJUMI

Rezumējot “Jaunāko Ziņu” džeza publikāciju analīzi, iespējams izdarīt šādus secinājumus:

1) džeza publikācijas laikrakstā “Jaunākās Ziņas” ir nozīmīgs izziņas avots, kas sniedz būtisku informāciju par džežu Latvijā, ļaujot rekonstruēt tā attīstību, dinamiku un patēriņu no 1922. līdz 1940. gadam;

2) publikāciju skaits ir ievērojams – vairāk nekā 2000, kas rāda džeza pamanāmu līdzdalību tālaika Latvijas kultūrā;

3) publikāciju skaita dinamikas analīze atklāj četrus posmus Latvijas džeza attīstībā līdz 1940. gadam. Pirmajam posmam, no 1922. līdz 1926. gadam, raksturīgas nevienmērīgas sludinājumu skaita svārstības. Otrais posms, no 1927. līdz 1929. gadam, ievērojams ar lielu sludinājumu skaita pieaugumu un dinamisku attīstību. Nozīmīgs sludinājumu skaita kritums konstatējams trešajā posmā – no 1930.

līdz 1935. gadam (ar mazāko sludinājumu skaitu 1933. gadā). Tam seko ceturtais posms – jauns attīstības cikls ar konsekventu, lielu sludinājumu skaita pieaugumu, sākot ar 1936. gadu, kas turpinās līdz pat 1940. gada vasarai;

4) lielākais džeza patēriņš, spriežot pēc sludinājumu skaita, ir bijis dažādos sarīkojumos un ballēs, taču tas ticis regulāri atskaņots arī restorānos un kafejnīcās;

5) gada griezumā džeza visintensīvāk ir ticis atskaņots decembrī un februārī;

6) publikāciju saturs ļauj daļēji identificēt džeza mūziķus un orķestrus un rekonstruēt to darbības hronoloģiju.

Džeza publikāciju un it īpaši “Jaunāko Ziņu” džeza sludinājumu uzskaitē un analīzē ir tikai viens posms Latvijas džeza vēstures pētniecībā. Nākamie darba uzdevumi ir turpināt apzināt orķestru sastāvu, mūziķu biogrāfiju faktoloģiju, orķestru un to dalībnieku darbību Latvijā un ārpus tās, ieskaņojumu veikšanas laiku, secību un personālijas. Svarīgs darbs būtu sākt zinātniski pētīt arī pārējos Latvijas džeza vēstures posmus, par kuriem patlaban atrodami tikai fragmentāri materiāli.

Latvijas džeza vēsture ir svarīga mūsu kultūras daļa, tādēļ mūsu uzdevums ir to apzināt un saglabāt.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

¹ Džeza attīstījās Jaunorleānā, ASV, 20. gs. sākumā kā specifiska melnādaino un eiropiešu mūzikas kultūru saplūsmē. Pirmo džeza ieskaņojumu Ņujorkā 1917. gada 30. janvārī veica džeza grupa “Original Dixieland Jazz Band”. – Merwyn Cooke (1997). *The Chronicle of Jazz*. London: Thames and Hudson, p. 36. Pirmo reizi Eiropā džeza nokļūst 1919. gadā ar šā paša ansambļa koncertiem Londonā, Anglijā. – Jim Godbolt (2005). *A History of Jazz in Great Britain. 1919–50*. London: Northway Publications, p. 7.

² Par tādas attieksmes kulmināciju var uzskatīt 1948. gadu, kad PSRS sākās cīņa pret formālismu mākslā, kas tiešā veidā skāra dzezu.

³ “Jaunākās Ziņas” iznāca no 1911. līdz 1940. gadam un bija lielākais un populārākais dienas laikraksts Latvijā un arī Baltijas valstīs (iznāca ap 200 000 eksemplāru tirāžā). Avīze bija populāra dažādu iedzīvotāju grupu vidū, un “Jaunāko Ziņu” būtisks peļņas avots bija sludinājumi. – Rihards Treijs (red.) (1996). *Latvijas Republikas prese, 1918–1940*. Rīga: Zvaigzne ABC, 222.–224. lpp.

⁴ “Kinoteātris “Marine” – tikai pie mums “Jazzband””. *Jaunākās Ziņas*, 28.01.1922., 12. lpp.

- ⁵ “Segodnia”, kas iznāca no 1918. līdz 1940. gadam, bija dienas laikraksts krievu valodā, kura auditorija faktiski bija visi krievu valodā runājošie, ļoti dažādie iedzīvotāju slāņi. “Segodnia” piesaistīja vadošos krieviski rakstošos literātus un žurnālistus un iznāca samērā lielā – 40 000 eksemplāru tirāžā. – Treijs (red.). *Latvijas Republikas prese*, 438. lpp.
- ⁶ Dienas laikraksts “Segodnia vecherom” sāka iznākt nedaudz vēlāk – no 1924. līdz 1940. gadam, ar līdzīgu tirāžu kā “Segodnia”. Abām avīzēm bija vieni un tie paši izdevēji. – Treijs (red.). *Latvijas Republikas prese*, 438. lpp.
- ⁷ “Rigasche Rundschau” iznāca no 1919. līdz 1939. gadam un bija lielākā vācu dienas avīze Austrumeiropā, kā arī vadošais Eiropas minoritāšu kustības laikraksts. Tā pārstāvēja “tipisku liberālu kvalitatīvu presi” un iznāca sešas reizes nedēļā 15–20 tūkstošu eksemplāru metienā. – Treijs (red.). *Latvijas Republikas prese*, 432. lpp.
- ⁸ “Rīts” (1934–1940) – dienas (rīta) laikraksts, domāts pilsētniekiem. Iznāca 7 dienas nedēļā, vienīgais pēc apjoma pietuvinājās “Jaunākajām Ziņām”. – Treijs (red.). *Latvijas Republikas prese*, 376. lpp.
- ⁹ “Pēdējā Bridī” – viens no lielākajiem dienas laikrakstiem, iznāca no 1927. līdz 1936. gadam sešas reizes nedēļā. – Treijs (red.). *Latvijas Republikas prese*, 239. lpp.
- ¹⁰ Žurnāls “Mūzika” bija Latvijas Mūziķu biedrības mēnešraksts, specializēts, mūzikai un tās problemātikai veltīts izdevums. Mēnešraksts regulāri publicēja visdažādākos ar mūziku saistītus rakstus un aktuālo hroniku. Žurnāls iznāca no 1925. līdz 1927. gadam, sākotnēji to izdeva Latvijas skaņražu kopa, vēlāk – Mūziķu biedrība. Žurnāla redaktors un vēlāk arī izdevējs bija K. Paucītis. – Ā. Brempele, Ē. Flīgere, D. Ivbule u.c. (1988). *Latviešu periodika: bibliogrāfisks rādītājs*. 3. sēj., 1. daļa. 1920–1940. Rīga: Zinātne, 449. lpp.
- ¹¹ “Jaunā Nedēļa” (1926–1928) – ilustrēts nedēļas žurnāls, kas orientējās uz plašu lasītāju loku.
- ¹² Literatūras, mākslas un zinātnes mēnešraksts “Daugava” iznāca no 1928. līdz 1940. gadam. Tā redaktors bija rakstnieks Jānis Grīns, un žurnāls bija viens no interesantākajiem mēnešrakstiem Latvijā. – Treijs (red.). *Latvijas Republikas prese*, 303. lpp.
- ¹³ Žurnāls “Burtnieks” iznāca no 1927. līdz 1936. gadam un bija pirmais akadēmiskais plašas tematikas žurnāls Latvijā. – Treijs (red.). *Latvijas Republikas prese*, 308. lpp.
- ¹⁴ 1929. gadā vien – deviņi raksti par kino.
- ¹⁵ Kas šogad jauns preses ballē? *Jaunākās Ziņas*, 16.02.1928., 8. lpp.; Kā noritēja preses balle. *Jaunākās Ziņas*, 24.02.1930., 3. lpp.; Preses balle. *Jaunākās Ziņas*, 24.11.1936., 16. lpp.; “Modernā Karmena” – džeza opera dažās minūtēs. *Jaunākās Ziņas*, 27.11.1936., 3. lpp.; Vai jums par preses balli viss zināms? *Jaunākās Ziņas*, 01.12.1937., 8. lpp.
- ¹⁶ Kas šogad jauns preses ballē? *Jaunākās Ziņas*, 16.02.1928., 8. lpp.
- ¹⁷ Jūras svētki Edinburgā. *Jaunākās Ziņas*, 15.07.1929., 6. lpp.
- ¹⁸ Jūras svētki Edinburgā. *Jaunākās Ziņas*, 16.02.1928., 8. lpp.

- ¹⁹ Nēģeru dziedoņi Rīgā. *Jaunākās Ziņas*, 01.06.1935., 16. lpp.
- ²⁰ Jānis Vītoļņš (1886–1955) – latviešu komponists, mūziķis un diriģents. Maskavas konservatorijas absolvents, no 1926. līdz 1931. gadam dzīvoja ASV, kur strādāja par aranžētāju filmu studijās “Paramount” un “Metro-Goldwin-Meyer”. Pēc atgriešanās Latvijā nodibināja “simfodžeza” orķestri “La-Si-Do”, ar kuru sniedza vairākus koncertus, t.sk. Latvijas konservatorijā, vēlāk pievērsās kompozīcijai. Pēc Otrā pasaules kara strādāja Latvijas Valsts konservatorijā, kur pasniedza fagota spēli.
- ²¹ Pirmais simf. džesa koncerts. *Jaunākās Ziņas*, 11.04.1932., 10. lpp.; Otrais simfon. džesa koncerts Amatn. b-bā J. Vītoļņa vad. *Jaunākās Ziņas*, 16.04.1932., 9. lpp.; Otrais simfon. džesa koncerts Amatn. b-bā J. Vītoļņa vad. *Jaunākās Ziņas*, 18.04.1932., 7. lpp.; Māksla. *Jaunākās Ziņas*, 23.04.1932., 9. lpp.; Simfoniskā džesa koncerts. *Jaunākās Ziņas*, 10.12.1932., 9. lpp.
- ²² Latvijas Monmartrā. *Jaunākās Ziņas*, 08.06.1927., 10. lpp.
- ²³ Ineta Lipša (2008). Ko domās par mums Āfrikā? *Rīgas Laiks*, 7, 46.–53. lpp.
- ²⁴ Nēģeri Edinburgā. *Jaunā Nedēļa*, 25/26, 18. lpp.
- ²⁵ “Cotton Club” – “Kokvilnas klubs” – pazīstamākais Ņujorkas džesa klubs 30. gados. Atradās Hārlemā, darbojās no 1923. līdz 1940. gadam. Šajā klubā uzstājās ievērojamākie džesa orķestri, kurus vadīja Djūks Elingtons, Kēbs Kelovejs, Džimijš Lansfordš (*Jimmy Lunceford*, 1902–1947), Tomijs Dorsijs (*Tommy Dorsey*, 1905–1956) un citi. 1984. gadā ASV režisors Frensisss Fords Kopola (*Francis Ford Coppola*, dz. 1939) uzņēma filmu par šo klubu “The Cotton Club” (1984), kurā attēlota svinga ēra. – Merwyn Cooke (1997). *The Chronicle of Jazz*, p. 62.
- ²⁶ Kēbs Kelovejs (*Cab Calloway*, 1907–1994) – viens no nozīmīgākajiem svinga ēras džesa dziedātājiem un orķestra vadītājiem, ilgstoši strādājis Ņujorkas “Kokvilnas klubā”. Keloveja pazīstamākais hits un šova numurs ir skaņdarbs “Minnie the Moocher”, kur Kelovejs parasti sketo kopā ar klausītājiem. Skets (angļu val. *scat*) – vokāla improvizācija, veidota instrumentālā stilā. Improvizācijā tiek lietoti nevis vārdi, bet dažādas zilbes, kas atdarina džesa instrumentu (trompetes vai saksofona) skaņējumu – toni un frāzējumu. Pirmo reizi sketu skaņuplatē iedzied Lūiss Ārmstrongs (*Louis Armstrong*, 1901–1971) 1926. gadā (“Heebie Jeebies”), taču pazīstamākās šī stila izpildītājas ir Ella Fidžeralda (*Ella Fitzgerald*, 1917–1996) un Sāra Vona (*Sarah Vaughan*, 1924–1990). – Ian Carr, Digby Fairweather, Brian Priestley (2004). *The Rough Guide to Jazz*. London: Rough Guides, pp. 124, 921.
- ²⁷ Jazzbandmusik. *Rigasche Rundschau*, 15.07.1926., 4. lpp.
- ²⁸ Tolstyī Vil’iams i ego rebīata. *Segodnia vecherom*, 05.10.1928., 5. lpp.
- ²⁹ Iasha Levinson v Al’gambre. *Segodnia vecherom*, 28.03.1933., 4. lpp.
- ³⁰ Benefis’ orķestra G. Shmita v LIDO. *Segodnia vecherom*, 18.08.1936., 5. lpp.
- ³¹ Zavtra benefis’ dirizhera Korso Gerberta Shmita. *Segodnia vecherom*, 19.07.1938., 5. lpp.

- ³² Zavtra benefis' orkestra M. Al'ianskogo. *Segodnia vecherom*, 18.08.1936., 6. lpp.
- ³³ Zavtra benefis' orkestra M. Al'ianskogo v Korso. *Segodnia vecherom*, 10.08.1937., 6. lpp.
- ³⁴ Kārlis Paucītis (1891–1967) – profesionāls mūziķis, klarnetists, diriģents un kritiķis, spēlējis Operas orķestrī.
- ³⁵ Cooke. *The Chronicle of Jazz*, p. 59.
- ³⁶ Džezmuzika baznīcā (1926). *Mūzika*, 5, 75. lpp.
- ³⁷ Morics Grebзде (?–1941) – viens no pazīstamākajiem deju pedagogiem Latvijā līdz 1940. gadam. 1937. gadā izdevis deju mācību grāmatu “Labi dejoj – prieks katram”.
- ³⁸ Paula Līcīte (1928). Mūzika tagadnes sabiedrībā un skolā. *Burtnieks*, 3, 220.–235. lpp.
- ³⁹ Turpmākajā tekstā un analizē autors ērtības labad lieto vārdu “sludinājumi”, jo tie ir absolūtais vairākums no visām publikācijām.
- ⁴⁰ 1940. gadā pavisam iznāca 180 avīzes numuri.
- ⁴¹ Piemēram, Latvijas Rakstniecības un mākslu kameras atteikšanās reģistrēt džeza orķestrī, kā arī aizliegumi uzstāties ārzemēs kā Latvijas mūzikas vienībām. – *Latvijas Nacionālais arhīvs – Latvijas Valsts vēstures arhīvs* (turpmāk: LVVA), 1694–1–213, 298. lpp.; 3234–24–8383c, 3. lpp.; 1694–1–213, 268. lpp.
- ⁴² Cooke. *The Chronicle of Jazz*, p. 83.
- ⁴³ Tam pierādījums ir biežas izklaides iestādījumu nosaukumu maiņas vienās un tajās pašās adresēs.
- ⁴⁴ Ineta Lipša (2010). Sabiedriskā tikumība Latvijā: alkoholisko dzērienu lietošana, 1918–1940. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 1, 71.–95. lpp., šeit 76. lpp.
- ⁴⁵ Fašings (vācu val. *Fasching*) – karnevālu kultūra, izplatīta Dienvidvācijā un Austrumvācijā, kā arī Austrijā.
- ⁴⁶ 3., 4., 5. un 6. tabula ir attēlotas vienādā mērogā, lai būtu iespējams vizuāli salīdzināt sludinājumu daudzumu dažādos laika periodos.
- ⁴⁷ Viktor Ianov (1925). Dzhaz. *Segodnia vecherom*, 08.01.1925., 2. lpp.
- ⁴⁸ “Roaring Twenties” – tā tiek dēvēti 20. gadi ASV vēsturē, kuru raksturīgākās pazīmes bija izpriecās, nemitīgas balles, gangsteri un džezs. Sevišķi jaunajā paaudzē dominēja uzskats, ka dzīve ir nepārtraukta ballīte, līdz ar to par nākotni nav vērts uztraukties. Šī attieksme attēlota vairākās kinofilmās un grāmatās, no kurām pazīstamākā, šķiet, ir F. Skota Fīdžeralda romāns “Lielais Getsbijs”.
- ⁴⁹ Pēdējā lappusē “Jaunākajās Ziņās” sludinājumi parasti netika publicēti, bet bija ievietotas aktuālos notikumus atspoguļojošas reportāžas ar fotoattēliem.
- ⁵⁰ Par kazino attīstību Latvijā 30. gados sk.: Ineta Lipša (2002). *Rīga bohēmas varā*. Rīga: Priedaines, 213. lpp.
- ⁵¹ LVVA, 5689–1–20, 21, 22, 23.
- ⁵² 1929. gadā pirmā Latvijā demonstrētā skaņu filma bija “Singing Fool” ar dziedātāju, aktieri un dejojāju Alenu Kroslandu (*Alan Crosland*,

1894–1936) galvenajā lomā. – Inga Pērkone (2008). *Kino Latvijā, 1920–1940*. Rīga: Zinātne, 51. lpp.

⁵³ Gadījumos, kad nav norādīts orķestra nosaukums, lietots sludinājumā minētais apzīmējums. Visur saglabāta oriģinālā ortogrāfija.

⁵⁴ Lipša. *Rīga bohēmas varā*, 143. lpp.

JAZZ IN THE PUBLIC SPACE OF LATVIA: ANALYSIS OF PUBLICATIONS IN THE NEWSPAPER JAUNĀKĀS ZIŅAS (1922–1940)

Indriķis Veitners

Mg. art., associated professor at Jāzeps Vītols' Latvian Academy of Music.
Scientific interest: the history of jazz music in Latvia.

E-mail: veiners@gmail.com

Jazz is an important part of the Latvian culture whose research, including also Latvian jazz history, and the development of jazz music has been undeservedly disregarded. Until now the development of this genre has not been systematised, the key musicians, bands, groups and their history have been researched. The history of jazz music in Latvia has been scarcely documented, therefore newspaper publications become an important source whose research allows to get a certain notion of the development of jazz music. One of the most important sources of information on Latvian jazz is jazz advertisements in the press, analysis of which allows drawing conclusions about the appearance and the further development of jazz in Latvia until 1940 as well as the attitude of local society towards this genre. The article is devoted to this problem, and it deals with analysis of jazz advertisements in the newspaper Jaunākās Ziņas. Basing on this source material, conclusions about the development of jazz music in Latvia till 1940 are made.

Key words: the history of jazz music in Latvia; publications about jazz; jazz advertisements; the content analysis; periodisation of Latvian jazz.

Summary

The history of jazz music in Latvia has not been studied scientifically; the development of this genre has not been systematised, the key musicians, bands, groups and their history have not been identified. One of the most important sources of information on Latvian jazz is publications in newspapers and magazines, as well as other publications, analysis of which allows drawing conclusions about the

development of jazz in Latvia. The study covers the first phase of the development of jazz in Latvia up to 1940.

The analysis of newspaper publications devoted to jazz concluded that the publications could be divided into four groups:

1) publications of general information about jazz (descriptions, advertisements, materials with pictures, photos);

2) publications in which jazz has been mentioned only briefly, often disapprovingly (e.g. articles about the youth's morality);

3) publications directly devoted to jazz (including concert reviews);

4) advertisements.

Jaunākās Ziņas, the biggest and most popular daily magazine in Latvia and the Baltic States (issued in around 200 000 copies), had the largest number of publications on jazz. The most important and numerous part of publications on jazz in Jaunākās Ziņas was advertisements – various entertainment and restaurant advertising. While reviewing the major Latvian daily newspaper Jaunākās Ziņas issues from 1920 to 1940, the author has created a table of all materials which contain the word jazz or links to it. Thanks to this table, it is possible to analyse different aspects of the Latvian jazz history – venues, frequency, the number of advertisements in different years and months, and so on, thus reconstructing the Latvian jazz chronology and development from 1922 to 1940.

In total there are 2064 Jaunākās Ziņas publications mentioning jazz during the 18 years, showing remarkable presence of jazz in Latvia.

Analysis of the number of publications in certain years shows that the dynamics of the rate of jazz advertisements can be divided into four phases: from 1922 to 1926 – a relatively small number of advertisements; from 1927 to 1929 – a large increase in the number of advertisements; from 1930 to 1935 – a large decrease in the number of advertisements; and from 1936 to 1940 – a continuing increase in the number of advertisements.

Analysing of jazz 'consumption' or venues where jazz was played, the author has created several selection positions:

1. circus;
2. cabaret – music halls (cabaret, music halls and dance floors, which have at the same time been designated as restaurants and cafes where dance orchestras play);
3. cafes and restaurants;
4. casino (also casino cabaret);

5. cinema (also mentioned cinemamusic hall);
6. parks and concert gardens;
7. hotels (also mentioned hotelrestaurant);
8. halls (the widest variety of facilities of different institutions and organisations, usually rented for events).

It was found that jazz music was mainly played in balls, parties and similar social events (two-thirds of all advertisements), leaving restaurants, cafes, cabarets, dance floors and other similar entertainment settings in the second place (about a quarter of advertisements). Analysis of the largest part of the advertisements – promotions of social events and balls, shows the seasonal nature of these events. The biggest number of advertisements and events is in December and February, the fewest in summer – June and July. The number of restaurants and cafes' advertisements does not show this seasonality when compared to the structure of the social events' advertisements. The summary of the venues in the table shows almost all of the most known Riga entertainment facilities in 1920s and 1930s.

The analysis of the Jaunākās Ziņas publications about jazz shows that these publications are an important source of information that provides relevant information on jazz in Latvia, allowing reconstructing the development, dynamics and 'consumption' of this music style from 1922 to 1940. The significant number of publications – more than 2,000 – shows that jazz played an important role in the Latvian music life. Jazz music was mainly played and performed in various social events and balls, but it was also regularly played in restaurants and cafes. Looking from a year's perspective, jazz was mostly played in December and February.

The analysis of the dynamics of the number of publications reveals four stages in the development of jazz in Latvia until 1940. Each stage of development also shows various musicians and bands and orchestras, and is characterised by different styles of the music played. The content analysis of the publications also allows partial identification of jazz musicians and orchestras as well as reconstruction of the chronology of their activities

Analysis of jazz publications, and in particular the Jaunākās Ziņas jazz advertisements, is only one stage in the research of the Latvian jazz history. A future challenge is to continue work on identification of the orchestra participants; gathering facts on musicians' biographies, activities of jazz bands and their participants in Latvia and abroad; as well as to identify the time and sequence of recordings

and people behind them. It would be important to begin scientific research on other periods of Latvian jazz history, where currently only fragmented materials can be found.

FIGURE CAPTION

- Fig. 1. The first jazz advertisement in cinema “Marine”. “Jaunākās Ziņas”, 28.01.1922.
- Fig. 2. “The Savoy Band” and William Scheer. The cartoon of Serge Civis-Civinskis. “Segodnia vecherom”, 10.05.1928.
- Fig. 3. “The Banjo Dancing Band”. 1928. Private collection of Elmārs Zemovičs
- Fig. 4. Concert of simfo-jazz orchestra “La-Si-Do” in Conservatory of Latvia, 9th november 1932. Private collection of Elmārs Zemovičs
- Fig. 5. Y.M.C.A. dance band. Around 1932. Private collection of Elmārs Zemovičs
- Fig. 6. Jazz orchestra of Valentins Jansons. Around 1937. Private collection of Elmārs Zemovičs
- Fig. 7. Jazz orchestra of Jack Michalicky in restaurant “LIDO” in Jurmala, Majori. 1939. Private collection of Elmārs Zemovičs

Iesniegts 29.09.2013.